

Vlatko Mileta

Različito povezivanje privrednih subjekata u najširem se smislu riječi označava pojmom — integracija. Time se misli na sve oblike povezivanja u privredi, dakle, od najjednostavnijih oblika poslovne suradnje pa do potpunog spajanja istovrsnih i raznovrsnih privrednih subjekata u nacionalnim i, uključujući i državu kao privredni subjekt, međunarodnim razmjerima.¹

S obzirom na takvo shvaćanje, pojam integracije očito ima više nivoa. Na jednoj strani, doista se radi o različitim oblicima poslovne suradnje kao najjednostavnijem nivou integracije između privrednih subjekata u različitim sferama društvene materijalne proizvodnje. S druge strane, tim se pojmom označava i spajanje više privrednih subjekata radi stvaranja nove organizacije. Na kraju, pojmom integracija označava se i povezivanje država u međunarodnom prostoru i stvaranje novog ekonomsko-političkog područja.

Različiti oblici povezivanja kod prva dva nivoa mogu biti u nacionalnim i međunarodnim okvirima, a kod trećeg nivoa posrijedi je isključivo međunarodno povezivanje.

1

U teoriji postoje različita stajališta o međunarodnim integracijama. U našem radu *Uvod u međunarodne ekonomske odnose* (Zagreb, 1980, str. 71—78) sistematizirana su u dvije osnovne skupine: političke teorije integracije i ekonomske teorije integracije. Svaka skupina podijeljena je u nekoliko pravaca. M. M. Maksimova smatra da do međunarodnih integracija kapitalističkog svijeta dolazi na »određenoj etapi razvoja proizvodnih snaga i koncentracije proizvodnje«, kad se kapitalistička proizvodnja ne može razvijati »u uskim okvirima na-

cionalnih ekonomskih teritorija«, zbog čega se »javlja objektivna nužnost za međunarodnim reguliranjem ekonomskih veza i odnosa«. (M. M. Maksimova, *Osnovne problemi imperijalističeskoj integraciji*, Misl, Moskva, 1971, str. 128.) Za regionalne integracije G. Guerini (*Ekonomski razvitak i nerazvijenost*, Zagreb, 1978), navodi da je to proces prevladavanja nacionalno-ekonomske samostalnosti posredstvom stvaranja šireg ekonomskog sistema koji obično ujedinjuje dvije ili više zemalja što pripadaju istom geografskom području.

Upravo zato što taj pojam krije u sebi različite sadržaje, može se govoriti o različitim oblicima integracije. Očito je da se integracije mogu sistematizirati u nacionalne i međunarodne, da se može govoriti o integraciji s obzirom na privredne aktivnosti i da integracija različitih nacionalnih privreda može poprimiti različite forme i biti različitog intenziteta.

Sa stajališta međunarodnih ekonomskih odnosa, različiti oblici povezivanja privrednih subjekata nastaju u razvijenijoj fazi kapitalizma i posebno se ispoljavaju u različitim oblicima kapitalističkih monopola. Nasuprot tome, povezivanje nacionalnih privreda novija je forma internacionalizacije ekonomskog života kapitalističkih, socijalističkih zemalja i zemalja u razvoju. Iako je u prošlosti bilo primjera određenog povezivanja različitih nacionalnih privreda, ipak se za godine nakon drugog svjetskog rata može reći da su godine u kojima međudržavno ekonomsko povezivanje dobiva velik zamah i intenzivnije forme.

Povijesno gledano, povezivanje različitih nacionalnih privreda, u smislu integracije, imalo je pretežno formu carinske unije. Takva je, na primjer, bila carinska unija između Švedske i Norveške, zatim prva i druga carinska zajednica između njemačkih država, i, na kraju, carinski savezi različitih kolonija, posebno na afričkom kontinentu.² Osim toga, carinski savezi nerijetko su poslužili za stvaranje jedinstvenoga političko-ekonomskog područja, kao što je to bio slučaj kod Njemačke.³

Carinski savezi iz prošlosti, unatoč formalnim sličnostima, bitno se razlikuju od različitih integracionih zajednica koje se u svijetu pojavljuju nakon drugog svjetskog rata. U nizu stvari koje ih razlikuju područje integriranja ima presudno značenje. Dok je carinskim savezima u prošlosti pretežno bio cilj da otvore prostore za nesmetano cirkuliranje robe, dotle suvremene integracije, osim slobodne cirkulacije robe, teže ostvarivanju i različitih drugih ciljeva.

Pojam integracije, dakle, shvaćen u najširem smislu riječi, otvara mnoga područja za istraživanje. Očito je da sadrži mnoge mikroaspekte i makroaspekte te zahtijeva preciznije određenje. Zato, kad govorimo o integraciji, možemo govoriti o širem i užem značenju tog pojma. Pod integracijom u širem značenju razumijevamo sve oblike povezivanja koje ostvaruju subjekti međunarodnih ekonomskih odnosa u međunarodnom

2

Carinska unija ili savez jest spajanje više carinskih područja raznih država u jedno carinsko područje. Carinska unija razlikuje se od carinskog priključka, jer se zasniva na paritetnoj osnovi, dočim kod priključka priključeni teritorij prelazi u carinski i porezni sistem druge države. Carinska unija može imati potpunu ili djelomičnu formu. U prošlosti bilo je više carinskih saveza, na primjer, carinski savez Švedske i Norveške 1874. i 1905, Francuske i Maroka 1865, carinski savez kanadskih teritorija 1857, carinski savez

Australije 1900, teritorija Južne Afrike 1903, Srbije i Bugarske, Belgije i Luksemburga 1921, FNRJ i Albanije, itd. Usp.: S. Deželić, *Načela narodne ekonomije*, Zagreb, 1933, str. 379; *Opća enciklopedija*, tom I, str. 713.

3

Detaljnije o carinskom savezu kao osnovici za sjedinjavanje njemačkih država vidjeti: F. Milobar, *Izabrana poglavlja iz narodnog gospodarstva*, Zagreb, 1903, str. 165.

prostoru. Ovdje je, dakle, riječ o različitim oblicima povezivanja različitih subjekata međunarodnih ekonomskih odnosa.⁴ Nasuprot tome, pod integracijom u užem smislu riječi mislimo na ekonomsko povezivanje suverenih država u međunarodnom prostoru u šire ekonomske zajednice radi ostvarivanja različitih interesa, koji se konkretiziraju u različitim ciljevima.

Upravo taj uži sadržaj predmet je našeg interesa. Ovdje dakle, promatramo one odnose u međunarodnom prostoru koji proistječu iz međusobnog povezivanja različitih država na području ekonomije. Pratimo suvremene aspekte međunarodnog ekonomskog povezivanja kapitalističkih i socijalističkih zemalja i zemalja u razvoju, u internom djelovanju, a ne u globalnim interakcijama.

Kao što smo istakli, povezivanje nacionalnih privreda u međunarodnom prostoru javlja se zbog različitih interesa i konkretizira se u različitim ciljevima. U nizu ciljeva koji su karakteristični za sve integracione zajednice postoje i posebni ciljevi, koji se razlikuju od zajednice do zajednice i koje svaka integraciona zajednica utvrđuje za specifične potrebe.

Nesumnjiv opći cilj koji se nastoji postići pri povezivanju nacionalnih privreda vezan je uz produbljivanje međunarodne podjele rada kako bi se ostvario skladniji i brži privredni napredak integriranog područja. Veća ekonomska efikasnost i racionalnije korištenje raspoloživih sredstava temeljni je motiv povezivanja, a njegova je konzekvencija potpunije zadovoljavanje potreba.

Nasuprot tom temeljnom ekonomskom i nekim drugim općim političkim ciljevima, posebni ciljevi integracija izrazito su heterogeni. Posebni ciljevi kapitalističkih integracija bitno se razlikuju od posebnih ciljeva socijalističke integracije, kao što se obje skupine u posebnim ciljevima razlikuju od integracija zemalja u razvoju.

Razumijevanje posebnih ciljeva koji se nastoje ostvariti integracijom zahtijeva poznavanje prirode kapitalističkog i socijalističkog sistema društvenih i proizvodnih odnosa, odnosno različitih sistema društvenih odnosa u zemljama u razvoju.

U analizi integracije kapitalističkog svijeta treba uvijek imati na umu pitanje profita, pa bez obzira na različite koncepcije o tome koji su motivi kapitalističke proizvodnje u suvremenim uvjetima, koje se koncentriraju oko maksimalizacije profita, odnosno oko postizanja zadovoljavajućeg profita, treba voditi računa o tome da kapitalizam radi za profit i da je bitka za profit njegova važeća karakteristika. Postizanju profita podređen je, stoga, sistem proizvodnih odnosa, čija je središnja točka eksploatacija radničke klase u nacionalnim i međunarodnim okvirima.

U toj svojoj osnovnoj prirodi suvremeni kapitalizam ne razlikuje se od prethodnih faza vlastitog razvoja. Razlike se javljaju u formama u kojima se ispoljava. Suvremeni kapitalizam očito nije kapitalizam apso-

⁴ Za subjekte međunarodnih ekonomskih odnosa vidi naš rad *Uvod u međunarodne ekonomske odnose*, Zagreb, 1980, str. 21—26.

lutno slobodnog poduzetništva, niti je kapitalizam kako ga shvaćamo pod pojmom liberalni kapitalizam. Suvremeni kapitalizam je državni kapitalizam, dakle, onaj oblik kapitalizma u kojem država, kao oličenje kapitalističke klase, u privrednom životu ima presudnu ulogu, što posebno dolazi do izražaja u međunarodnim odnosima.

U nizu suprotnosti kapitalizma svakako je i suprotnost između individualnog i ukupnog kapitala. Kao što je u periodu liberalnog kapitalizma, kad je individualni kapital bio relativno malog dosega, država imala funkciju da štiti razvoj kapitalizma u nacionalnim okvirima, tako u suvremenim uvjetima, kad je individualni kapital postigao golem stupanj koncentracije i centralizacije, država ima funkciju da otvara prostore za njegovu daljnju ekspanziju. Nacionalni prostor objektivno je postao preuzak za daljnje proizvodno ispoljavanje kapitalizma. Otuda aktivnost suvremenih kapitalističkih država u međusobnom povezivanju i sklapanju mnogih posebnih odnosa sa zemljama u razvoju. Preskakanje granica nacionalne privrede u proizvodnom smislu riječi objektivna je, stoga, zakonitost suvremenoga kapitalističkog razvoja.

Nasuprot tome, ciljevi socijalističke ekonomske integracije trebalo bi da budu u funkciji razvoja socijalističkih odnosa proizvodnje i ravnopravnih ekonomskih odnosa između socijalističkih država i drugih država u svijetu, posebno u funkciji ravnopravnih odnosa sa zemljama u razvoju. Opći cilj međunarodnog povezivanja socijalističkih zemalja ne bi se, stoga, mogao iscrpiti u nastojanjima za produbljivanjem međunarodne podjele rada, nego bi objektivno morao sadržavati namjeru da mijenja postojeće odnose u međunarodnim relacijama. Međutim, taj opći cilj, koji bi trebalo da njeguju socijalističke zemlje kad djeluju u međunarodnom prostoru, službeno nije proklamiran u dokumentima socijalističke ekonomske integracije. Njega ne susrećemo ni među posebnim ciljevima, jer se kao posebni cilj međunarodne socijalističke integracije na prvo mjesto ističe plansko reguliranje međunarodne podjele rada, preko koje se približavaju nacionalne ekonomije socijalističkih zemalja i izravna stupanj njihove ekonomske razvijenosti, a zatim produbljivanje i uspostavljanje trajnih veza u najvažnijim područjima ekonomije, nauke i tehnike, proširivanje i jačanje međunarodnog tržišta socijalističkih država i, na kraju, usavršavanje robno-novčanih odnosa.⁵

Posebni ciljevi integracionih zajednica zemalja u razvoju vezani su, prije svega, uz ubrzani privredni razvoj. Direktna posljedica kolonijalne zavisnosti mnogih zemalja i područja svijeta jest nerazvijenost, pa je stoga ubrzanje privrednog razvoja onaj cilj koji susrećemo kod svih integracionih zajednica zemalja u razvoju. Može se reći da su svi opći i posebni ciljevi integracionih zajednica zemalja u razvoju koncentrirani na to pitanje. Postizanju toga cilja služe i mehanizmi međusobnog povezivanja na različitim područjima privrednog života.

5
Usp.: *Političeskaja ekonomija*, tom II,
Moskva, 1975, str. 33.

Uz opće i posebne ciljeve, koji su u biti javni, jer se u dokumentima o osnivanju integracije javno iskazuju, postoje i prikriveni ciljevi. Javni ciljevi istaknuti su u statutu ili nekom drugom dokumentu, a prikriveni ciljevi mogu se izvesti posrednim putem, iz analize cjelokupnog mehanizma na čijim osnovama funkcioniraju pojedine integracione zajednice.

Prikriveni ciljevi nerijetko su usmjereni prema trećim zemljama, s namjerom da se spriječe utjecaji drugih nacionalnih privreda na ekonomski život unutar integracije. Osim toga, moguće je da se integraciji pristupa ne samo zbog ekonomskog, nego i zbog političkih razloga, pa je u takvim slučajevima prikriveni cilj integracije iskazan u nastojanju da se spriječi ili postigne odgovarajuća ekonomska ili politička prevlast.

Prema odredbama Općeg sporazuma o carinama i trgovini (GATT), međunarodne ekonomske integracije, odnosno carinske unije ili slobodne trgovinske zone (član XXIV) moraju olakšavati trgovinu između zemalja koje stvaraju integraciju i ne smiju otežavati trgovinu između ostalih zemalja i novoformiranog ekonomskog područja. Istim članom GATT dopušta osnivanje carinskih unija i slobodnih trgovinskih zona, čime na neki način pomiruje svoj univerzalizam s danim regionalizmom.⁶ Međutim, objektivno, GATT nema većih mogućnosti za djelovanje u slučaju ako integracione zajednice započnu provoditi diskriminaciju politike prema trećim zemljama. Na raspolaganju su mu one mogućnosti koje može primijeniti prema zemlji članici. Spor se može iznijeti pred forume GATT-a, a može i pred Međunarodni sud pravde, odnosno mogu se izreći neke indirektno sankcije. Osnovna sankcija očituje se u davanju ovlaštenja oštećenim zemljama da s obzirom na neku zemlju ili ekonomsku integraciju koje poduzimaju diskriminacione mjere odgovore sličnim aktivnostima.⁷

Analiza javnih ciljeva postojećih integracija pokazuje da se oni mogu podijeliti u tri osnovne skupine. U prvoj su skupini oni ciljevi koji su vezani uz svjetski prostor. Sve integracione zajednice u statutu ili nekom drugom osnovnom dokumentu navode da su pribjegle formiranju integracije, među ostalim, i zbog unapređivanja međunarodne ekonomije i ukupnih ekonomskih odnosa u svijetu. Takva je odredba Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (iz preambule) kojom se ističe da se Zajednica osniva zbog »ukidanja ograničenja u međunarodnom prometu.«⁸ Još je preciznija odredba Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu (član 2. Konvencije o osnivanju), kojom se ističe da je Udruženje osnovano

6

»Slobodna trgovinska zona« noviji je pojam u međunarodnim ekonomskim odnosima. Kod carinske unije ukidaju se carine i druga ograničenja za cijeli trgovinski promet i za cijelo područje carinske unije formira se zajednička carinska tarifa u odnosima prema trećim zemljama. Kod slobodne trgovinske zone carine i druga ograničenja ukidaju se unutar zajednice, dok se prema trećim zemlja-

ma zadržava carinska autonomija. Usp.: M. Ristić, *Međunarodna trgovinska saradnja i GATT kao njen instrument*, Beograd, 1961, str. 94.

7
Ibid., str. 74.

8
Usp.: *Treaty Establishing the European Community and Connected Documents*, Bruxelles, 1957 (uvodne odredbe).

radi »pružanja doprinosa harmoničnom razvoju i usponu svjetske trgovine i postepenom smanjivanju zapreka u svjetskoj trgovini.«⁹ U Statutu Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV) taj je cilj iskazan u stavu da se socijalistička ekonomska integracija razvija »u interesu osiguranja stabilnog mira u cijelom svijetu.«¹⁰ Kod Ekonomske zajednice država zapadne Afrike (ECOWAS) taj se cilj konkretizira na afričkom prostoru, u smislu »davanja doprinosa napretku i razvoju afričkog kontinenta.«¹¹

Na prvi pogled, ta skupina ciljeva ima izrazito deklarativno značenje. Međutim, ako se dublje pronikne u sadržaje na koje se oslanjaju, onda to ne mora stajati. U tom smislu, ako spomenute ciljeve regionalnog multilateralizma promatramo sa stajališta svjetskog multilateralizma, oni su puka deklaracija. Očito je da su regionalne multilateralne integracije svojom ekonomsko-političkom praksom usmjerene prema trećim zemljama s nizom restriktivnih mjera, i da su s tog stajališta značajan destimulator globalnih ekonomskih odnosa u svijetu. Obrnuto, ako te ciljeve promatramo kroz fokus unapređenja ekonomskih odnosa unutar zaokružene cjeline država članica, onda je njihov doprinos svjetskoj ekonomiji i međunarodnim ekonomskim odnosima neosporan. Kako su integracione zajednice dio svjetskog ekonomskog prostora, s unapređenjem ekonomskih odnosa u danom prostoru unapređuju se i ukupni odnosi u svijetu.

Druga skupina ciljeva integracionih zajednica vezana je uz konkretne zadatke koji se žele ostvariti integracijom. Ta skupina ciljeva odnosi se, stoga, na određene oblike suradnje u različitim područjima privrednog života. Suradnjom se mogu obuhvatiti sva područja ekonomskih odnosa, ali isto tako ona može biti koncentrirana na neka područja. Obuhvat privredne suradnje putem integracije može biti različitog intenziteta, a to pruža mogućnost podjele integracionih zajednica na različite tipove.

Konkretni ciljevi koje susrećemo u toj skupini odnose se na privredni život i međusobne ekonomske odnose država članica koje pristupaju integraciji. Tako Evropska ekonomska zajednica ima »zadatak da uspostavljanjem zajedničkog tržišta i postepenim usklađivanjem privredne politike država članica osigura harmoničan razvitak privreda unutar cijele zajednice, neprekidnu i ravnopravnu ekspanziju privrede, njezinu povećanu stabilnost, ubrzano podizanje životnog standarda i uže veze između država članica Zajednice.«¹² Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć postavio je cilj da »udruživanjem i koordinacijom napora zemalja članica... pridonosi daljnjem produbljivanju i usavršavanju suradnje i razvijanju socijalističke ekonomske integracije, planskom razvijanju nacionalne privrede, ubrzanju ekonomskog i tehničkog progressa, podizanju stupnja industrijalizacije zemalja s nižim stupnjem industrijskog razvoja, neprestanom porastu pro-

9
Usp.: *Konvencija o uspostavljanju Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu*, SPD, br. 3—4, 1961, str. 1, član 2, toč. d.

10
Usp.: *Statut SEV-a*, SPD, br. 1, 1975, str. 77.

11
Usp.: *Ugovor o Ekonomskoj zajednici država zapadne Afrike*, SPD, br. 1, 1976, str. 49.

12
Član 2. takozvanog Rimskog ugovora o osnivanju EEZ.

duktivnosti rada, postepenom zblizavanju i izjednačavanju nivoa ekonomske razvijenosti i neprekidnom podizanju blagostanja naroda zemalja članica.¹³ Ekonomska zajednica država zapadne Afrike kao svoje ciljeve ističe »unapređivanje suradnje i razvoja između zemalja članica na svim poljima ekonomske aktivnosti, posebno na polju industrije, transporta, telekomunikacija, energije, poljoprivrede, prirodnih izvora, trgovine, monetarnih i planskih problema te socijalnih i kulturnih pitanja, radi podizanja životnog standarda naroda.«¹⁴

Za razliku od tih, da ih tako nazovemo, kompleksnih integracija, u praksi međunarodnih ekonomskih odnosa susrećemo i oblike povezivanja na jednom sadržaju, najčešće na nesmetanom kretanju robe. Carinska zajednica između Australije i Novog Zelanda, na primjer, isključivo je vezana uz slobodno kretanje robe industrijskog i poljoprivrednog porijekla,¹⁵ kao što su u tom smislu koncentrirani i napor Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu, ali samo na kretanje robe industrijskog porijekla i na oblike suradnje koji su vezani s tim.¹⁶

Treća skupina ciljeva međunarodnih integracija političke je prirode. Ti ciljevi mogu ali ne moraju biti istaknuti, što ovisi o tipu povezivanja. Pri integracijama koje nemaju drugih namjera osim da pospješuju međusobnu robnu razmjenu, putem njezina oslobađanja od različitih carinskih i drugih ograničenja istovjetnog djelovanja, politički ciljevi najčešće se ne ističu, pa se mogu razaznati indirektnim putem. Nasuprot tome, kod integracionih zajednica koje se ne zadržavaju na samoj robnoj razmjeni ti se ciljevi javno navode. Tako je kod Evropske ekonomske zajednice politički cilj integracije prisutan u pozivu drugim narodima Evrope koji »imaju iste ideale da se pridruže njihovim naporima«, odnosno u odlučnosti da »stvore osnove za veće jedinstvo evropskih naroda.«¹⁷ Nije potrebno dokazivati da se pod »istim idealima« misli na ideale kapitalističkog svijeta, a pod »jedinštvom evropskih naroda« na jedinstvo kapitalističke klase. Osim toga, nesumnjiv prikriven politički cilj Evropske ekonomske zajednice, u krajnjim konzekvencijama, jest formiranje jedinstvenog ekonomsko-političkog područja, cilj koji nije toliko vidljiv u ugovoru o osnivanju, koliko je kasnije prisutan u mišljenjima različitih eksperata i odlukama Vijeća ministara EEZ.¹⁸ Politički ciljevi Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć egzaktno su izvedeni i očituju se u tome da ekonomska suradnja, posebno međunarodna socijalistička podjela rada, treba da pridonese »izgradnji socijalizma i komunizma« u zemljama članicama.¹⁹ Kod ekonomske

13

Član 1. Statuta SEV-a.

14

Član 2. Ugovora o osnivanju Ekonomske zajednice država zapadne Afrike.

15

Član 2. Sporazuma o slobodnoj trgovini između Novog Zelanda i Australije (Ciljevi), Wellington, poseban otisak, bez godine izdanja.

16

Konvencija o uspostavljanju Evropskog

udruženja za slobodnu trgovinu, član 2, stav 1.

17

Preambula Ugovora o osnivanju EEZ.

18

Usporedi, na primjer, *Izvištaj o stanju unije* L. Tindemansa, u SPD, br. 1, 1976. U tom smislu je i prestrukturiranje izborne procedure Evropskog parlamenta.

19

Preambula Statuta SEV-a.

zajednice zemalja zapadne Afrike taj je cilj izveden u obliku nastojanja da se »stvaranjem homogenog društva« uspostavi »jedinstvo zemalja« tog područja.²⁰

Proces stvaranja proširenog ekonomskog sistema od strane dviju ili više država može se realizirati na različitom nivou i poprimiti različite oblike, a to, drugim riječima, znači da se može govoriti o različitim tipovima integracije. S obzirom na artikulaciju procesa integracije, G. Guerini razlikuje zonu slobodne trgovine, carinski savez, zajedničko tržište, ekonomski savez i potpunu integraciju.²¹ Sličnu podjelu prije je načinio F. Machlup. GATT-ov sporazum razlikuje zonu slobodne trgovine i carinsku uniju. Francuski ekonomist A. Marchal valutnu integraciju razrađuje u tri posebna stadija.²²

Zona slobodne trgovine ostvaruje se sniženjem carinskih pristojbi i postepenim ukidanjem kvantitativnih ograničenja u razmjeni između zemalja članica te zone.

U carinskom savezu ide se dalje od mjera u zoni slobodne trgovine i uspostavlja se zajednički carinski sistem i carinska tarifa na uvoz proizvoda iz takozvanih trećih zemalja.

U zajedničkom tržištu, koje je daljnji korak u provedbi integracije, ostvaruje se slobodno kretanje faktora proizvodnje i njihova kombinacija.

Za ekonomski savez karakteristična je koordinacija monetarnih i fiskalnih politika.

Pri potpunoj integraciji ujedinjuju se monetarni i fiskalni sistemi i sistemi socijalnog osiguranja, a odluke se više ne donose jednoglasno, nego većinom glasova u okviru nadnacionalnih političkih tijela.

Na efikasnost integracije djeluju mnogi faktori, koje možemo podijeliti u dvije osnovne skupine. Na jednoj su strani oni faktori koji pridonose osnivanju i razvoju integracije, a na drugoj strani faktori koji na integraciju djeluju destabilizirajuće i razgranjuju je. Ako se ima na umu robna razmjena, uspjeh ili neuspjeh procesa regionalne integracije ovisi o tome hoće li prevladati »trade creation« ili »trade diversion«.

Smanjivanje carina i drugih ograničenja istovjetnog djelovanja unapređuje određene oblike robne razmjene između zemalja koje putem integracije međusobno surađuju. Obrnuto, uspostavljanje zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama »poskupljuje« proizvode koji su se prije uvozili iz tih zemalja, po pravilu zato što novouspostavljena carinska tarifa povećava carine na uvoz robe iz trećih zemalja.

20

Preambula Ugovora o ekonomskoj zajednici država zapadne Afrike.

21

G. Guerini, *Ekonomski razvitak i nerazvijenost*, nav. izd., str. 313—314. F. Machlupovo stajalište navodi se prema: A. I.

Gluharev, *Zapadnoevropejska integracija i međunarodnije monopoli*, Moskva, 1978.

22

A. Marchal, *L'Europe solidaire*, tom II, Les problemes, Paris, 1970, str. 352—360.

Pozitivan učinak prvog efekta («trade creation») tendencijski će prevladati kad članice integracije imaju različitu ekonomsku strukturu, jer različita struktura privrede omogućuje detaljniju specijalizaciju u onim privrednim područjima gdje imaju najveće prednosti. Negativan učinak («trade diversion») prevladavat će kod integracija čije članice imaju sličnu ekonomsku strukturu. To je razlog što se integracije različitih ekonomskih područja slične proizvodne strukture teško mogu konsolidirati, što su uvijek izložene opasnostima od raspada, i što kod takvih integracija subjektivni faktori imaju suviše dominantno značenje.²³

Izvršena podjela međunarodnih integracija nije zapreka za njihovo sistematiziranje i po nekim drugim kriterijima. Tako međunarodne integracije sa stajališta stupnja povezanosti različitih nacionalnih privreda i ciljeva koji se žele postići povezivanjem možemo podijeliti na segmentarne ekonomske integracije i totalne ekonomske zajednice. Ta dva različita tipa multilateralnoga regionalnog povezivanja ponekad se poistovjećuju, pa se ti pojmovi upotrebljavaju kao sinonimi. Međutim, bitne su razlike između ekonomske zajednice i ekonomske integracije. Ekonomska zajednica je viši stupanj povezivanja, kako s obzirom na sadržaj kojim se bavi, tako i s obzirom na ciljeve kojima teži. Ekonomske integracije najčešće se osnivaju radi unapređivanja međudržavne razmjene robe industrijskog i poljoprivrednog porijekla. Ekonomske zajednice teže cjelovitom ekonomskom i političkom sjedinjavanju određenih područja i država. Zbog toga su organizacijska struktura i ovlaštenja zajedničkih organa različita. Zajednička tijela ekonomskih integracija nemaju nadnacionalnih ovlaštenja, a zajednička tijela ekonomskih zajednica takva ovlaštenja imaju. Isto tako u odnosima prema trećim zemljama države članice ekonomske integracije zadržavaju potpunu samostalnost, dok članice ekonomske zajednice nemaju takve samostalnosti. Ima i drugih specifičnosti po kojima se regionalne ekonomske integracije razlikuju od regionalnih ekonomskih zajednica, ali i ovi su razlozi dovoljni za njihovo odvojeno promatranje.

Na kraju, međunarodno ekonomsko povezivanje u svjetskom prostoru možemo sistematizirati prema stupnju privredne razvijenosti i dominantnim društveno-ekonomskim odnosima zemalja koje pristupaju integraciji.

Prema prvom kriteriju, međunarodne ekonomske integracije možemo podijeliti na integracije razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, a prema drugom kriteriju na ekonomske integracije kapitalističkih i ekonomske integracije socijalističkih zemalja. Pri primjeni tih kriterija za razlikovanje mogu se još pojaviti i različiti međuoblici. Takav je, na primjer, slučaj

23

«Trade creation» je učinak koji se postiže smanjivanjem carina ili drugih kvantitativnih ograničenja. Smanjivanje carina, odnosno ukidanje, očito pospješuje međunarodnu podjelu rada unutar integracije i omogućuje veću specijalizaciju, a posljedica je toga da se neka dobra radije uvoze s područja integracije nego s drugih područja. «Trade diversion» je učinak razgradnje, čija je posljedica određeno

povećanje cijena onih proizvoda koji se mogu jeftinije nabaviti s drugih područja u svijetu. S obzirom na uspostavljeni sistem jedinstvene carine prema trećim zemljama, države u integraciji, iako bi neke proizvode mogle jeftinije nabaviti na drugim tržištima, moraju ih nabavljati na tržištu integracije, jer uvedena carina strana proizvode znatno poskupljuje.

odnosa između Evropske ekonomske zajednice i AKP zemalja. Konvencija Lome daje elemente za tretiranje odnosa između Evropske ekonomske zajednice i AKP zemalja kao ograničene zone slobodne trgovine. Poseban tretman AKP zemalja od strane država članica EEZ ograničena je zona slobodne trgovine zato što se ne odnosi na ukupnu robnu razmjenu, nego na određeni broj primarnih proizvoda i mehanizama Stabex i Minex, koji su okrenuti u jednom pravcu, iz zemalja AKP prema zemljama članicama Evropske ekonomske zajednice.

Integraciona kretanja u godinama nakon drugog svjetskog rata javljala su se na različitim stranama svijeta, ali za međunarodne ekonomske odnose najznačajnije su one integracije koje su se pojavile u prostoru Evrope.

Pojava i razvoj ekonomskih integracija u zapadnoj Evropi u uskoj su vezi s postignutim stupnjem razvijenosti kapitalističke privrede, procesima koncentracije i centralizacije kapitala i konkurentsko-monopolističkog takmičenja između kapitalističke privrede zapadne Evrope, Sjedinjenih Država i Japana. Pri koncentraciji proizvodnje u uvjetima tehnološke revolucije i monopolskog djelovanja u svjetskom prostoru nužna je sprega monopola s državnom strukturom. Otuda se iz ekonomske osnove strukturiraju politički zahtjevi za djelovanje u proširenom prostoru koji su zahvaćeni integracijom.²⁴

Za razliku od kapitalističkih ekonomskih integracija, povezivanje socijalističkih zemalja državnog socijalizma u početku je pretežno iz političkih razloga. To dokazuje činjenica da u začetima SEV, osim što je formalno konstituiran, faktično nije imao nikakvog odraza u zajednici. Odnosi između zemalja članica SEV-a odvijali su se na bilateralnoj osnovi, a osnovni dokumenti za njegovo funkcioniranje doneseni su znatno poslije osnivanja.

Kod zemalja u razvoju osnivanje integracija proistjecalo je, prije svega, iz razvojnih potreba, a zatim i iz potreba zaštite. suočene s polarizacijom svjetske ekonomije na različite blokove i pod pritiskom neoimperijalističkog djelovanja kapitalističke privrede, formiranje posebnih ekonomskih zajednica u funkciji je zaštite nacionalnih razvojnih ciljeva, što se može pratiti na primjeru Andske korporacije za razvoj, koja djeluje u okvirima Andske grupe. Međutim, istovjetnost privredne strukture, što je znatnim dijelom posljedica kolonijalnog sistema i svjesnog djelovanja bivših metropola, objektivna je zapreka za postizanje većih rezultata. U tom svjetlu koncepcija oslanjanja na vlastite snage nesvrstanih zemalja ima dodatnu dimenziju.

Međunarodne ekonomske integracije, odnosno različite ekonomske zajednice, po pravilu imaju razgranatu mrežu institucija i organa. Kod različitih integracija organi nose različite nazive, ali to nije zapreka za njihovu podjelu u tri osnovne skupine.

24

Spregu između države i monopola u suvremenim uvjetima odlično ocrtava P.

Sweezy u knjizi *Teorija kapitalističkog razvoja*, Zagreb, 1959, str. 316.

U prvoj su skupini organi koji formuliraju ili dalje razrađuju već prihvaćenu politiku dokumentima o osnivanju. To su takozvani vrhovni organi. Zemlje članice integracija u takvim organima mogu, ali ne moraju, imati jednak broj predstavnika. Koji će broj predstavnika imati, ovisi o cjelovitom konceptu na kojem se osniva integracija. Ako se integracija osniva na principu nadnacionalnosti, onda takve integracije u vrhovnim organima po pravilu imaju nejednak broj predstavnika. Obrnuto, ako se integracija osniva na principu pune ravnopravnosti, u takvim organima zemlje članice imaju jednak broj predstavnika. U Skupštini Evropske ekonomske zajednice članice imaju nejednak broj predstavnika. Zasjedanje Savjeta, koji je najviši organ Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, konstituira se na osnovi nacionalnih delegacija. Visoka vlast šefova država i vlada Ekonomske zajednice država zapadne Afrike predstavljena je državnim poglavarima.

U drugoj skupini su izvršni organi. Ti su organi nadležni za provođenje prihvaćene politike ekonomskih zajednica i poduzimanje različitih mjera usmjerenih prema realizaciji prihvaćenih ciljeva. I izvršni organi kod različitih integracionih zajednica imaju različite nazive, ali bez obzira na njihove nazive, za njih je karakteristično da su operativni organi i da se, za razliku od vrhovnih organa koji se po pravilu sastaju jedanput godišnje, sastaju prema potrebi, odnosno da mogu neprestano zasjedati. U skladu s izvedenom podjelom, u Evropskoj ekonomskoj zajednici izvršnim organima mogu se smatrati Vijeće ministara i Izvršna komisija, u Savjetu za uzajamnu ekonomsku pomoć Izvršni komitet, u Ekonomskoj zajednici država zapadne Afrike Vijeće ministara i Izvršni sekretarijat, a u Evropskom udruženju za slobodnu trgovinu Vijeće je vrhovni i izvršni organ Udruženja.

Kod ekonomskih integracija sa stajališta izvršnih organa praktično susrećemo dva nivoa. Na jednoj su strani oni izvršni organi koji donose načelne izvršne odluke, a na drugoj strani izvršni organi koji, osim što izvršavaju takve odluke, imaju i mogućnost samostalnog izvršnog djelovanja u skladu s ovlaštenjima temeljnih dokumenata o osnivanju i djelovanju ekonomskih integracija.

Način biranja izvršnih organa razlikuje se od integracije do integracije. U Savjetu za uzajamnu ekonomsku pomoć Izvršni komitet sastavljen je od predstavnika zemalja članica na razini zamjenika šefova vlada (po jedan iz svake zemlje). U Evropskoj ekonomskoj zajednici Vijeće ministara konstituira se od predstavnika država članica, s tim što svaka vlada delegira jednog člana. Međutim, Izvršna komisija osniva se po drugom kriteriju. Članove Izvršne komisije sporazumom imenuju vlade država članica iz redova državljana zemalja članica, s tim što iz jedne države mogu biti najviše dva člana te komisije. U Ekonomskoj zajednici država zapadne Afrike Vijeće ministara sačinjavaju po dva predstavnika država članica, a Izvršni sekretarijat bira Vijeće.

Treća skupina organa međunarodnih ekonomskih integracija jesu administrativno-stručni organi. Njihova je zadaća da administrativno prate aktivnost integracije i pripremaju stručne ekspertize o pitanjima o kojima se iz-

jašnjavaju organi drugih nivoa. Administrativni organi su stalni i imaju utvrđeno sjedište, dok stručni organi mogu biti stalni i povremeni. Kod Evropske ekonomske zajednice stručni organi su stalni i povremeni komiteti. Ugovor o osnivanju EEZ poznaje Ekonomsko-socijalni komitet, koji može osnivati različite sekcije i ima konzultativni status. U kasnijem razvoju te ekonomske zajednice osnovani su i drugi komiteti, različite komisije i druga stručna tijela. Kod SEV-a, ako se ima na umu njegov statut, a ne izjava o osnivanju, između kojih je vremenski raspon od desetak godina, susrećemo komitete i komisije kao stalna tijela, uz otvorenu mogućnost osnivanja i drugih stručnih organa kad god je potrebno. Kod Ekonomske zajednice država zapadne Afrike imamo tehničke i specijalizirane komisije stalnog i povremenog djelovanja.

Odgovarajuća tijela integracionih zajednica vode izabrani predsjednici i drugi inokosno-izvršni organi. Kod viših organa predsjednik, potpredsjednici i drugi ovlaštenici se biraju, dok se kod nižih organa takve funkcije povjeravaju predstavnicima država članica prema abecednom redu ili im se prepušta izbor po vlastitom nahođenju. Više tijelo može birati i predsjednika nižeg organa, kao kod ECOWAS-a. Konkretno, prema ugovoru o osnivanju te integracije Visoka vlast postavlja izvršnog sekretara na četiri godine, s mogućnošću njegova izbora za još jedno razdoblje. Kod Evropske ekonomske zajednice predsjednika skupštine bira Skupština iz redova svojih članova, ali u Vijeću ministara svaki član obavlja funkciju predsjednika za vrijeme od šest mjeseci. Nasuprot tome, predsjednika Izvršne komisije EEZ i dva potpredsjednika bira Komisija na vrijeme od dvije godine i može ih ponovo izabrati. Kod SEV-a sekretara imenuje Zasedanje Savjeta, a njegove zamjenike Izvršni komitet Savjeta. Osim toga, u praksi međunarodnih integracija ima primjera da se neka stručna tijela popunjavaju na principu delegiranja, kao u Komitetu SEV-a, koji su sastavljeni od rukovodilaca odgovarajućih organa privredne uprave zemalja članica.

Funkcija kontrole djelovanja pojedinih organa u okvirima dane integracije riješena je na dvojak način. Na jednoj strani, tim se poslom bave najviša tijela, a na drugoj strani, kod pojedinih integracija ona je povjerenjena i posebnim organima, pa su kontrolni organi kod takvih integracija zapravo četvrta skupina organa u prethodno izvedenoj sistematizaciji.

Funkciju kontrole u Savjetu za uzajamnu ekonomsku pomoć obavlja Zasedanje Savjeta. Kod ECOWAS-a kontrolnu funkciju vrši vanjski kontrolor i Sud zajednice. Vanjskog kontrolora imenuje Visoka vlast, na prijedlog Vijeća ministara. U Evropskoj ekonomskoj zajednici proširivanje pravila i primjenu ugovora osigurava Sud pravde, kojem pomažu dva javna pravobranioaca, a mogu se formirati i posebna odjeljenja, sastavljena od tri do pet sudaca, sa zadaćom da pripremaju materijal za sudovanje. Suci i javni pravobraniooci biraju se iz redova osoba koje pružaju dokaze o apsolutnoj nezavisnosti i imaju kvalifikacije za obavljanje najviših pravosudnih funkcija (po zakonodavstvu svoje zemlje) ili su pravnici priznate stručnosti. Suce i pravobranioce sporazumno imenuju zemlje članice na

šest godina. U Evropskom udruženju za slobodnu trgovinu kontrolnu funkciju obavljaju komiteti za ispitivanje, čiji se članovi biraju iz redova stručnjaka odgovarajućih karakteristika.

Sa stajališta odlučivanja o poslovima integracije i primjenjivosti odluka u praksi, dva su osnovna sistema. Na jednoj je strani sistem po kojem formirani organi integracije dobivaju nadnacionalna ovlaštenja i njihove se odluke direktno primjenjuju na zemlje članice. Na drugoj je strani sistem po kojem odluke imaju, zapravo, karakter preporuke, jer organi takvih integracija nemaju nadnacionalnih ovlaštenja, pa ih nacionalno zakonodavstvo mora osnažiti da bi se mogle primijeniti na nacionalnom području. Evropska ekonomska zajednica tipičan je primjer prvog sistema, a Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć drugog sistema. U Statutu SEV-a izričito se navodi da se preporuke koje su zemlje članice prihvatile u okvirima SEV-a na danom nacionalnom području provode na osnovi odluka vlada ili nadležnih organa, u skladu s njihovim zakonodavstvom.

Isto tako, dva su sistema i sa stajališta broja predstavnika zemalja članica u zajedničkim organima integracije, odnosno broja glasova kojima takvi predstavnici raspolažu. Na jednoj strani je sistem po kojem svaka zemlja članica, bez obzira na ekonomsku snagu, teritorijalnu veličinu ili broj predstavnika u organima integracije raspolaže jednim glasom, a na drugoj strani sistem po kojem se broj glasova utvrđuje po nekom od spomenutih kriterija, zbog čega članice imaju nejednak broj glasova. I za to su primjer Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć, odnosno Evropska ekonomska zajednica.

Kad organi integracije donose odluke, onda to biva većinom glasova, kvalificiranom većinom, jednoglasno ili usuglašeno na principu zainteresiranosti. Koji će se mehanizam primijeniti, ovisi o predmetu odlučivanja. Odluke bitne za integraciju po pravilu se donose jednoglasno ili kvalificiranom većinom, dok je kod manje važnih odluka dovoljna obična većina. Spomenuti oblici odlučivanja u praksi mogu biti kombinirani s još nekim dopunskim kriterijima.

U Skupštini Evropske ekonomske zajednice zemlje članice imaju jednak broj predstavnika, a odluke se donose većinom danih glasova. Vijeće ministara donosi odluke, po pravilu, većinom glasova, ali kad se traži kvalificirana većina, onda je kombinirana s pristankom još četiri države članice. Kod Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć sve odluke i preporuke donose se uz suglasnost zainteresiranih zemalja članica, pri čemu svaka zemlja članica ima pravo da izrazi svoju nezainteresiranost u vezi sa svakim pitanjem o kojem se raspravlja na Zasedanju savjeta. U tom slučaju odluke i preporuke ne odnose se na onu zemlju koja je izjavila nezainteresiranost za odgovarajuću problematiku. Međutim, bez obzira na svojevremeno izraženu nezainteresiranost, takva se članica može naknadno priključiti odlukama i preporukama koje su prihvatile ostale zemlje članice. Kod Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu Vijeće po pravilu odluke donosi jednoglasno. Odluke koje se donose većinom glasova rezervirane su za posebne slučajeve. Takav je slučaj kad neka članica

Udruženja ne izvršava odgovarajuće odredbe Konvencije o osnivanju EFTA, a to neizvršavanje nanosi štetu drugim članicama. U toj situaciji Vijeće može većinom glasova ovlastiti oštećenu zemlju članicu da s obzirom na zemlju koja čini takve štete ne primjenjuje odredbe Konvencije.

Izvršni organi integracija u odlučivanju poslovima integracije imaju znatnu slobodu djelovanja. Međutim, kod različitih tipova integracije ta je sloboda različita. Po pravilu, kod integracija koje se osnivaju na principu nadnacionalnosti izvršni organi imaju veću samostalnost od organa integracija što se temelje na principu suverene jednakosti. Osim toga, izvršni organi integracija utemeljenih na principu nadnacionalnosti biraju se iz struktura koje nisu u direktnoj povezanosti s vladama zemalja članica, pa to njihovu samostalnost u formalnom pogledu čini izrazitijom.

Međunarodne ekonomske integracije subjekti su međunarodnih ekonomskih odnosa i imaju pravnu osobnost za djelovanje u nacionalnom i međunarodnom prostoru. Funkcionari međunarodnih ekonomskih integracija uživaju privilegije i imunitete u prostoru integracije, a prema potrebi i u međunarodnom prostoru, u skladu s međunarodnim pravom. Međunarodne integracije mogu stjecati imovinu i voditi sporove pred odgovarajućim sudovima. Kao subjekti međunarodnih ekonomskih odnosa međunarodne ekonomske integracije stupaju u odnose s drugim subjektima u međunarodnom prostoru. U tom smislu uspostavljaju odnose, putem međunarodnih ugovora, s državama i međunarodnim ekonomskim organizacijama. Isto tako, međunarodne ekonomske integracije prisutne su u aktivnostima međunarodnih ekonomskih integracija iz grupe Ujedinjenih naroda, posebno UNCTAD, konferencija i pregovorima o prestrukturiranju međunarodne ekonomije na različitim nivoima. Osim toga, međunarodne ekonomske integracije uspostavljaju i međusobne odnose, kao što je slučaj s ugovorom između Evropske ekonomske zajednice i Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu, odnosno s nastojanjima za sklapanje posebnog ugovora o ekonomskoj suradnji između Evropske ekonomske zajednice i Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć. Klasičan oblik suradnje s drugim zemljama prisutan je u odnosima između EEZ i AKP zemalja, preko odgovarajućih konvencija, od kojih je posljednja Lome II.

U dokumentima o osnivanju međunarodnih ekonomskih integracija susrećemo odredbe koje se odnose na uvjete pristupanja drugih država u članstvo integracije. Međunarodne ekonomske integracije redovito su otvorenog tipa. Rimski ugovor ističe u tom smislu da svaka evropska država može tražiti da postane članica Evropske zajednice. Uvjeti primanja reguliraju se posebnim sporazumom, koji moraju ratificirati države osnivači. Ugovor o osnivanju ECOWAS-a dopušta pristupanje Zajednici samo državama s područja zapadne Afrike, i to uz uvjete koje utvrdi Visoka vlast. Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć može pozvati zemlje koje nisu članice Savjeta da sudjeluju u radu organa Savjeta, što se regulira posebnim sporazumom. Konvencijom o osnivanju Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu predviđena je mogućnost pristupanja drugih država Udruženju, o čemu donosi odluku Vijeće. Vijeće, također, u ime

Udruženja može zaključiti sporazum s drugim državama, ekonomskim savezima ili međunarodnim organizacijama, s tim da sporazum stupa na snagu kad ga prihvate sve zemlje članice.

S obzirom na izloženo, otvorenost međunarodnih ekonomskih integracija može biti formalna i stvarna. Formalna otvorenost prisutna je u onim slučajevima kad za pristupanje trećih država integraciji u dokumentima o osnivanju integracije nema formalnih zapreka, ali je procedura u vezi s pristupanjem takva da je dovoljno odbijanje jedne zemlje članice pa da se spriječi proširivanje integracije. Stvarna otvorenost prisutna je onda kad se za pristupanje integraciji ili uspostavljanje drugih oblika ekonomske suradnje ne postavljaju nikakvi posebni uvjeti, niti provodi posebna procedura, izvan onih koji su uobičajeni u odnosima između država.

Za funkcioniranje međunarodnih ekonomskih integracija koncentriraju se odgovarajuća financijska sredstva. Visina financijskih sredstava ne ovisi samo o broju članica integracije, nego i o ciljevima kojima teži. Ako, na primjer, integracija nema druge namjere nego da pospješi međusobnu robnu razmjenu, kao EFTA, koncentracija sredstava je minimalna i do nivoa koji je potreban za nesmetano odvijanje zajedničkih poslova. Nasuprot tome, kod integracija koje imaju mnogo šire pretenzije na nivou zajednice koncentriraju se golema sredstva. Kod takvih zajednica imamo, zapravo, dvije vrste sredstava. Na jednoj su strani sredstva budžeta zajednice, što služe za normalno poslovanje, a na drugoj strani sredstva različitih fondova, koja se iskorištavaju za realizaciju drugih ciljeva. Međutim, može se dogoditi da se sredstva budžeta ne upotrebljavaju samo za financijsko praćenje aktivnosti organa integracije, nego i za druge namjene. Kod Evropske ekonomske zajednice znatan dio budžetskih sredstava služi za financiranje Fonda za usmjeravanje i garancije u poljoprivredi i Socijalnog fonda.

Razlika između budžetskih sredstava i sredstava fondova jest u namjeni i načinu prikupljanja. Osim primjera EEZ, budžetska sredstva služe po pravilu za financiranje aktivnosti integracija u organizacionom smislu riječi i osiguravaju se doprinosom zemalja članica. Sredstva fondova upotrebljavaju se za posebne namjene i popunjavaju se doprinosom zemalja članica i iz vlastitih izvora. Kod specijaliziranih organizacija međunarodnih ekonomskih integracija vlastiti izvori dominiraju.

Kod Evropske ekonomske zajednice godišnji budžet sadrži predračun prihoda i rashoda Zajednice, a popunjava se financijskim doprinosom država članica, u odgovarajućem postotku koji se utvrđuje razmjerno ekonomskoj snazi država članica. Kod Evropskog udruženja za slobodnu trgovinu budžet pokriva samo financijske izdatke malog administrativnog aparata, a Vijeće Udruženja utvrđuje financijske proporcije koje terete zemlje članice. Kod Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć svi prihodi i rashodi predviđaju se budžetom. Zemlje članice snose troškove izdržavanja Sekretarijata, financiraju njegove djelatnosti i druge troškove normalnog poslovanja. Visinu budžetskih sredstava utvrđuje Zasedanje savjeta. Međutim, troškove izdržavanja sudionika sjednica i različitih savjetovanja

snose zemlje koje upućuju svoje predstavnike na takve sjednice i savjetovanja, kao što takozvane tehničke troškove snosi zemlja članica na čijem se području održavaju sjednice i savjetovanja. Kod Ekonomske zajednice država zapadne Afrike postoje redovna budžetska sredstva za financiranje redovnih aktivnosti i izvanredna budžetska sredstva za posebne namjene. Sredstva budžetske i izvanbudžetske bilance daju zemlje članice kvotnim udjelom, a na temelju posebnog protokola kojim se utvrđuje visina kvote i valuta u kojoj zemlje članice izvršavaju svoje financijske obaveze.

I, na kraju, međunarodne ekonomske integracije tijekom svog djelovanja osnivaju znatan broj međunarodnih ekonomskih organizacija, specijaliziranih za izvršavanje određenih zadataka. Može se reći da nema nijedne suvremene međunarodne integracije u čijim okvirima nije prisutna aktivnost određenog broja ekonomskih organizacija.

Kad se međunarodne integracije analiziraju sa stajališta prisutnosti većeg ili manjeg broja ekonomskih organizacija na izvršavanju ciljeva integracije, onda se može uočiti da one ekonomske integracije koje polaze s pozicija slobodnog kretanja faktora proizvodnje na cijelom području integracije pribjegavaju osnivanju posebnih organizacija iznimno, i to samo za one aktivnosti bez kojih se dani ciljevi integracije ne bi mogli ostvariti. Obrnuto, kod integracija koje, u biti, zadržavaju državni monopol u odnosima s drugim partnerima susrećemo velik broj organizacija, pa praktično nema nijedne aktivnosti integracije za koju nije osnovana posebna organizacija. Od postojećih integracija ta je pojava izrazito prisutna kod Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć.²⁵

25
Izvedeno prema odgovarajućim odredbama Rimskog ugovora, Stockholmske konvencije, Statuta SEV-a i Ugovora ECOWAS.